

počutila »kot v raju«, vendar pri tem ni ostalo. Prišli so trenutki in dnevi obupa, solz, vdanosti v usodo, izostali niso niti živčni zlomi, ko je bila nenadoma popolnoma brez moči, in dolge ure obupa, ko je naletela na prvega mrtvega alpinista na gori, pa tudi očitanja sami sebi, da je nemara s svojo odločitvijo o vzponu postavila na kocko tudi življenja drugih ljudi, ki so jo spremljali.

O vsem tem piše v svoji knjigi.

Naposled pa je le priplezala na vrh: »Neskončna sreča in blaženost sta me preplavili, ko sem lahko in ko sem smela prisluškovati neskončni tišini zvokov veselja.«

Kdor je nemara knjigo začel brati s skepto in nadaljeval branje z vse večjimi simpatijami, si na koncu vendarle ne more kaj, da avtorici ne bi iz vsega srca privoščil njene sreče, ko je prišla na vrh in se živa vrnila z njega. Vsekakor je to še ena knjiga o Everestu, ženski pogled na to goro, ki je tudi v Sloveniji doživela že precej opisov.

Soška fronta

Resničnost pred leti zapisanega stavka, da dogajanja v prvi svetovni vojni na soški fronti, kjer je izgubilo življenje skoraj milijon vojakov, še niso povsem raziskana in ovrednotena, dokazujejo pisci in založbe, ki pripravljajo izdaje novih in novih del s tega področja. Tako je Mohorjeva družba iz Celovca pred kratkim izdala kar dve knjigi, posvečeni tem žalostnim dogodkom na naših tleh, predvsem v našem zahodnem gorskem svetu.

Za prvo knjigo, ki nosi naslov »Plavi križ. Soška fronta, Bovec 1915–1917«, je rokopis prispeval **dr. Vasja Klavara** iz Solkana. To je že

Skromen križ stoji ob poti na Batognico (2164 m) v spomin padlemu vojaku na soški fronti.

Foto: Ciril Velkovrh

šesta knjiga tega avtorja pri slovenski koroški založbi, v kateri obravnava dogodke iz začetka prejšnjega stoletja ob reki Soči. Obenem je to druga, dopolnjena in popravljena izdaja knjige, ki je pred leti izšla pri koprski založbi Lipa.

V knjigi, ki vsebuje mnogo fotografске dokumentacije, niso opisani le boji, ampak tudi razmere in življenje civilnega prebivalstva na območju teh krajev in kasneje tudi v izgnanstvu.

V drugi knjigi, ki nosi naslov »Piava – 1918. Zadnja bitka avstro-ogrske monarhije«, so opisani le zadnji boji soške fronte. Njen avtor je dunajski zgodovinar **Peter Schubert**, prevod pa je oskrbel **Tone Peršič**.

Mnogo spomenikov in ostankov lahko planinci in pohodniki najdemo v naših gorah od Rombona do Krna, če se le malo ozremo levo in desno ob začetni poti.

Ciril Velkovrh

Cevčeve Lončene posode pastirjev

Tone Cevc: Lončene posode pastirjev: skleda in latvice iz poznega srednjega in novega veka iz planin v Kamniških Alpah; Ljubljana 2000: Založba ZRC, ZRC SAZU, 124 strani, ISBN 961-6358-11-1

Ob koncu lanskega leta je izšla knjiga, ki zaenkrat sodi še v trilogijo knjig o raziskovanju Velike planine, ki jih je napisal **dr. Tone Cevc**. Leta 1972 je najprej izšla knjiga z naslo-

vom Velika planina: življenje, delo in izročilo pastirjev, leta 1997 pa knjiga z naslovom Dvne sledi človeka v Kamniških Alpah: arheološke najdbe v planinah (1995–1996). O Veliki planini je napisal tudi številne znanstvene in strokovne članke, med katerimi naj posebej opozorimo na zadnjega z naslovom Tri tisočletja Velike planine, ki je izšel v Kamniškem zborniku (letnik 15, 2000). Cevc se ukvarja z dobo, ki jo jedrnatno povzema sklepna misel v knjigi: »Ko so v začetku 20. stoletja lončene skleda in latvice izpodrinile cenejše in manj občutljive kovinske in porcelanaste posode, se je bolj ali manj prelomno sklenila doba, ki je zaznamovala pastirsko kulturo v planinah v Kamniških Alpah za več kot pol tisočletja.«

V prvem poglavju Planine (Planine v Kamniških Alpah v poznem srednjem in novem veku) avtor predstavlja geografski, zgodovinski in etnološki oris planin v Kamniških Alpah. Zgoščeno predstavi lego najstarejših planin, odmevne najdbe oziroma arheološke sledi o življenju in kulturi človeka, začetke planšarstva in razvoj gospodarske sestave planin (prehod od ovčjih do govejih), izdelke (masten kisli sir v hlebočkah, pusti sir mohant, maslo in skuta) in tehnologijo njihove izdelave ter omembe planin v zgodovinskih virih in dajatve, zapisane v urbarjih. Poglavje sklne z mislimi: »O opuščanju paše pričujejo tudi najdbe keramike v ovčjih planinah. Bolj ko se bližamo 19. stoletju, manj jih je. Žive so ostale goveje planine, pa tudi na teh se število živine zmanjšuje...«

Cevčevo raziskovalno delo ves čas odlikuje interdisciplinarnost, prepletanje osnovnih raziskovalnih prvin lastne, etnološke stroke s prvinami drugih strok, predvsem arheologije. To naravnost potrjuje vsebina drugega, najobsežnejšega poglavja z naslovom Keramika (Najdišča in najdbe keramike v planinah, Časovna, tipološka in tehnološka podoba skled in latvic iz 15.–20. stoletja), kjer so v uvodu predstavljena najdišča in metode pridobivanja gradiva, lončenine za znanstveno obdelavo. Ob tem avtor upravičeno

Ostanki madžarskega vojaka iz 1. svetovne vojne s poti na Krničico (2142 m)

zapiše, da so »raziskave opuščeni srednjeveških planin prinesle mikavno nova spoznanja o zgodovini planšarstva in o materialni kulturi pastirjev sezonskih selišč...« Raziskovanje opuščeni planin v Sloveniji, ki vključuje predvsem prazgodovinska in rimska najdišča (v zadnjem času pa tudi srednjeveška in novoveška najdišča), lovi z manjšimi zamudami dogajanje drugod v alpskem prostoru (Švica, Avstrija), kar daje rezultatom teh raziskav zaradi možnih primerjav širše razsežnosti.

Geografsko gledano so bile pod drobnogled vzete opuščene planine nad naravno drevesno mejo, jame, zijalke, balvani in skalni previsi, najdbe pa so večinoma ležale na površju. Odkrivali so jih jamarji in tudi naključni obiskovalci, najdeno gradivo pa od leta 1974 zbira in hrani Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Iz odkritih najdišč, najdb in redkih zgodovinskih virov je mogoče povzeti, da so konec srednjega in v začetku novega veka pasli živino na več kot dvajsetih planinah, konec 20. stoletja pa jih je ostala živih le tretjina (Kriška planina, Planina Koren, Planina Košutna, Planina Korošica, Planina Ravne, Velika planina, Mala planina in Gojska planina). Med vzroki za opuščanje planin so najpomembnejši gospodarski, ki so narokovali preusmeritev ovčje planine v govejo. Prav najdbe črepov skled in latvic dokazujejo, da so na posamezni planini tudi sirili in so za spravilo mleka uporabljali pretežno lončene posode.

Poglavje sklene analiza časovne, tipološke in tehnološke podobe skled in latvic v obdobju od 15. do 20. stoletja. Ker gre za najdene predmete, ki niso stratigrafsko datirani, je časovno opredeljevanje potekalo ob primerjavi tipološko datiranega keramičnega gradiva. Tipološko je gradivo razvrščeno v dve večji skupini posodja, v latvice (plitve posode za shranjevanje mleka in smetane) in skleda (v njih se mleko kisa, ponekod pa iz njih tudi jedo). Na oblikovanost skled in latvic je vplivala njihova funkcija: »... v plitvih skledah se mleko bolje in hitreje kisa kot v globokih. Ljudska

izkušnja tudi razlaga, da se mleko bolje kisa v neloščenih skledah, medtem ko so za shranjevanje mleka primernejše grafitirane ali znotraj zgajene kakor tudi latvice z enim ali dvema ročajema...« Zgodbo o bivanju pastirjev v planinah zaokružujejo odgovori na vprašanja, kje in kako so se pastirji oskrbovali z lončenino in kakšen pomen je imela v njihovem življenju in delu. Z analizo lastninskih razmerij planin (meja med kamniškim in gornjegrajskim gospostvom), zapisi v urbarjih, podatkih o sejnih in izmenjavi izdelkov med mestom in podeželsko okolico je moč predpostaviti, da so kamniški pastirji uporabljali domačo, kamniško keramiko, ki sloni na meščanski tradiciji (način izdelave, oblika, okrasje), v gornjegrajskih pa zadrečko (ta je vezana na podeželsko lončarsko tradicijo). Dosedanje raziskave deloma to potrjujejo, avtor pa opozarja, da je to zanimivo vprašanje moč razrešiti s kemičnimi in mineraloškiimi analizami lončevine in kopišč gline.

Knjigi, ki vsebuje 49 barvnih in črno-belih ilustracij, je na koncu dodan obsežen in nazoren katalog najdb arheologinje **Janje Železnikar**, v katerem je obdelano več kot osemdeset lončenih predmetov. Opisane so glinene mase, iz katerih je lončar izdelal posodo, tehnike izdelave posod, barva predmetov, dodelava in krašenje, atmosfera žganja in trdota lončevine. Risbe je narisala **Barbara Hofman**, tuširala pa **Dragica Knific Lunder**.

V uvodu omenjena trilogija, ki pomembno dokumentira spoznanja o zgodovini poselitve in rabe planin v Kamniških Alpah, s tem pa ne izpopolnjuje samo narodove zgodovine, temveč tudi vedenje o slovenski gorniški zgodovini, bo ob avtorjevi zagnanosti (kljub upokojitvi) in raziskovalnemu nemiru nedvomno dobila tudi nadaljevanje, ki ga z radovednostjo pričakujemo.

Borut Peršolja

Slovenska planinska bibliografija v letu 2000

Vzgojna literatura

Bele Jani, Proti vrhovom. Priročnik za gibanje v gorah. Ljubljana, **PZS**,

2000. 174 str. (Planinska založba, 205)

Lipert Wolfgang, Wraber Tone, Alpske rastline nad gozdno mejo. Ljubljana, Cankarjeva založba, 2000. 79 str. (Sprehodi v naravo)

Pahlow Mannfried, Zdravilne rastline. Nabiranje in uporaba. Ljubljana, Cankarjeva založba, 2000. 62 str. (Sprehodi v naravo)

Prva pomoč; vprašanja in gradivo za planinska orientacijska tekmovanja / ur. **Barbara Mavser**. Ljubljana, MK **PZS**, 2000. (40 str.)

Singer Detlef, Gozdne živali. Kako prepoznamo sesalce, ptice, dvoživke, plazilce in žuželke naših gozdov. Ljubljana, Cankarjeva založba, 2000. 78 str. (Sprehodi v naravo)

Priročniki in dnevniki

Dnevnik mladega planinca. Ljubljana, **PZS**, 2000. 92 str. (Planinska založba, 207)

Dnevnik s Slovenske planinske poti. Ponatis. Ljubljana, **PZS** (1999).

Drab Jože, Gorniški priročnik: Z veseljem in znanjem varno v gore. Ljubljana, PD Matica, 2000, 132 str.

Mlač Bine, Oprema za gore in stene. Ljubljana, **PZS**, 1999.

Planinske akcije in postojanke. Koledar za leto 2000. Ljubljana, **PZS**, 2000. 96 str.

Planinski dnevnik. Ljubljana, **PZS**, 2000. 24 str., beležke. (Planinska založba, 202)

Planinski koledarček. Ur. **Janko Pribošič**. Ljubljana, **PZS**, 2001. 96 str.

Program in aktivnosti 2001. Ljubljana, PD Matica, 2000. 35 str.

Ringa raja, dnevnik cicibana planinca. Ljubljana, **PZS**, 2000. (Planinska založba, 206)

Slataper Franco, Slovar za planince (v italijanščini, hrvaščini, nemščini in slovenščini; slednje je pripravil **Pavle Šegula**). Gorica, Libreria Editrice Goriziana, 2000, 357 str.

Tuma Henrik, Imenoslovje Julijskih Alp (spremna beseda **Dušan Čop**). Ljubljana, Tuma, 2000.

Vodniki

Gibanje v zahtevnem gorskem svetu / napisali **Darko Bernik** idr. Ljubljana, PD Matica, 2000. 59 str.

Kozinc Željko, Lep dan kliča. 150